

สื่อสัญลักษณ์ลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซีย

Symbolic Meaning of Indonesian Batik Motifs

ทัศนีย์ บัวระภา

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องสื่อสัญลักษณ์ลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซีย มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายสัญลักษณ์และความหมายของลวดลายผ้าบาติกในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชาวอินโดนีเซีย โดยอาศัยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกต และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า การแบ่งชนิดของผ้าบาติก สามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกแบ่งตามกระบวนการทำผ้าบาติก ได้แก่ บาติกตุลิส บาติกจ๊ับ และบาติกพิมพ์ลาย ลักษณะที่สองแบ่งตามกาลเวลา ได้แก่ บาติกคลาสสิกและบาติกสมัยใหม่ ลักษณะที่สองแบ่งตามการจัดวางลวดลายผ้า ได้แก่บาติกลายเรขาคณิตและไม่ใช้ลวดลายเรขาคณิต และลักษณะที่สี่แบ่งตามสถานที่เกิด ได้แก่ บาติกราชสำนักและบาติกชายฝั่ง

ศิลปะการทำผ้าบาติกระยะแรกทำกันเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูงใช้ในพระราชพิธีและถือว่าการทำผ้าบาติกเป็นศิลปะในราชสำนักโดยมีสตรีชั้นสูงเป็นผู้ผลิต ดังนั้นผ้าบาติกที่เป็นลวดลายราชสำนักจึงเป็นบาติกต้องห้ามสำหรับสามัญชน ผู้ศึกษาได้นำลวดลายผ้าบาติกต้องห้ามที่สร้างขึ้นในสมัยสุลต่านสุราการ์ตา จำนวน 8 ลาย มาศึกษาเพื่ออธิบายความหมายและสัญลักษณ์ ได้แก่ ลาย Parang ลายนี้เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจของพระราชอำนาจ ความยิ่งใหญ่และการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วฉับไว ลาย Gurda หมายถึง ครุฑ เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาย ความแข็งแกร่ง และต้นกำเนิดของชีวิต ลาย Udan Liris เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญรุ่งเรือง ความกล้าหาญ และความมุ่งมั่นที่จะปกครองประเทศชาติ ลาย Cemukiran เป็นองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตที่เป็นสัญลักษณ์ของความกล้าหาญ ความทะเยอทะยาน ความยิ่งใหญ่และความรุ่งเรือง ลาย Semen Rama มีความเชื่อมโยงอยู่กับเรื่องรามายณะมีนัยยะที่แสดงออกถึงการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความมั่งคั่ง และจักรวาล เป็นลวดลายที่สะท้อนให้เห็นหลักธรรมในการปกครอง ลาย Meru มาจากคำว่า Mahameru ซึ่งหมายถึงภูเขาศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อในศาสนาฮินดูเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งกำเนิดของชีวิต ลาย Kawung เป็นสัญลักษณ์ของความสมดุล ความยุติธรรม เสถียรภาพ และจินตนาการ

ความหมายและสัญลักษณ์บนลวดลายผ้าบาติกนั้นสิ่งสำคัญต้องทำความเข้าใจในหลักการ 3 ประการคือ ภาษาชาวโบราณ ประการที่สองคือ กระบวนการคิดที่เกิดจากปรัชญาของศาสนาฮินดูของชาวชวา และประการสุดท้ายคือ เราต้องเข้าใจความหมายของวัตถุนภาพของลวดลายผ้าซึ่งมีความหมายแฝงที่ซ่อนอยู่ โดยสรุปสัญลักษณ์และความหมายของลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซียยังสามารถสื่อออกมาผ่านสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ ประการแรกชื่อเรียกของลวดลายผ้าบาติก ประการที่สองสีเส้นของผ้าบาติก ประการสุดท้ายคือ ภาพบนลวดลายผ้าบาติก

คำสำคัญ: สื่อสัญลักษณ์ ลวดลายผ้าบาติก บาติกอินโดนีเซีย

¹ นักวิจัย สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

This study aims to describe the meaning and symbolism of Indonesian batiks in the socio-cultural context. Qualitative research method has been used for this research. Data collection methods include interviews, observations, field notes, and documents to understand the classic Javanese batik motifs. Then, data presented as a descriptive analysis.

The study found that batik type can be divided into 4 styles; the first characteristic divided by the batik process such as batik tulis batik cap and printed batik. Secondly divided by time such as classic batik and modern batik. Thirdly, divided by origin such as batik Palace and batik shores.

In the beginning, painted cloth "batik" was used as ceremonial and religious cloth, batik ornaments were linked to spiritual and symbolical purposes. The art of Indonesian batik was first explored by the court particularly by noblewomen. By the 18th century, the Sultan of Surakarta reserved for himself and his close relatives designs that were forbidden for commoners. These designs exclusively reserved for the ruler and his family were Parang this motif is a symbol of King's power, greatness and fast movement. Gurda easily recognized as a swooping bird, the Garuda motif is a symbol of life and masculinity. Udan Liris batik is a symbol of fertility prosperity, courage, and determination to rule the nation. Cemukiran motif is an element of life that symbolizes courage, ambition greatness and prosperity. Semen Rama (pronounced Semen Romo) motif is often connected to the Ramayana story, which features the teaching of Hastha Brata, Thus Semen Rama embodies the teaching of the essential qualities of a king or leader, it is an expression that expresses respect for the sacred, the wealth, and the universe. The Meru comes from the word Mahameru, which refers to the holy mountain, according to Hindu beliefs as a symbol of the origin of life. The kawung motif refers symbolizes long life and purity.

The meaning of a pattern is complicated we should know three important things. Firstly, we should understand that the language used in naming the classical patterns is Ancient Javanese. Secondly, to understand the Javanese philosophy, we need to have some knowledge of the Hindu-Javanese way of thinking. Thirdly, we should have an insight into what an object means to a traditional minded Javanese. As conclusion, the cultural meaning is three elementary expressed in textiles through motifs, colors, and the actual meaning of the name given to the batik.

Keywords: Symbolic meaning, Batik Motifs, Indonesian Batik

ความเป็นมาของปัญหา

ผ้าทอเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยชุดความคิดสองชุด คือ ชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับรูปธรรม และชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับนามธรรม (ดำรง ฐานดี, 2520:60) ซึ่งชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับรูปธรรม ได้แก่ ลักษณะทางวัตถุที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความกว้างและความยาวที่แตกต่างกัน มิติทางรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้านี้ได้รับการกำหนดให้อยู่ในกรอบภายใต้เทคโนโลยีการผลิต แต่ในอีกมิติหนึ่งของผ้า คือด้านสังคมที่ผ้าจะอยู่ในรูปทรงของการหน้าที่ สัญลักษณ์ และศิลปะโดยอยู่ในกรอบกำหนดทางวัฒนธรรม (ชนิดา ตั้งถาวรสิริกุล, 2538: 1)

การศึกษาสัญลักษณ์ลวดลายผ้าบาติกของชาวอินโดนีเซียเป็นการศึกษาลวดลายผ้าในสถานะสัญลักษณ์ของสังคม ที่ต้องการแสดงความหมายที่สื่อออกไปยังสังคม การออกแบบลวดลายต่าง ๆ ของผืนผ้าจึงขึ้นกับบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับวัตถุ โดย “ความหมาย” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความหมายที่ลวดลายนั้น ๆ ต้องการจะสื่อเท่านั้นแต่ยังรวมถึงความหมายที่ฝังอยู่กับการออกแบบลวดลายซึ่งกำกับให้เกิดปฏิบัติการทางสังคมในวัฒนธรรมนั้น ๆ

ผ้าบาติก เป็นคำที่ใช้เรียกผ้าชนิดหนึ่งมีที่มาจากภาษาชวา คำว่า “บาติก” (Batik) มาจากคำว่า Ba = ศิลปะ และ Tik = จุด (เดิมเป็นคำในภาษาชวาใช้เรียกผ้าที่มีลวดลายเป็นจุด คำว่า “ติก” มีความหมายว่า เล็กน้อยหรือจุดเล็ก ๆ มีความหมายเช่นเดียวกับ คำว่า ตริติก (tritik) หรือตาริติก ดังนั้นคำว่า บาติก จึงมีความหมายว่าเป็นงานศิลปะบนผ้าที่มีลวดลายเป็นจุดต่างๆ ผ้าบาติกมีการผลิตลวดลายโดยการใช้จันตัง (Canting หรือ Tjanting) จุ่มน้ำเทียน เขียนลวดลายอันละเอียดประณีตลงบนผืนผ้า ผ้าบาติกบางชิ้นอาจจะผ่านขั้นตอนการปิดเทียนแต่มีสีระบายสีและย้อมสีที่นับสิบๆครั้ง ส่วนผ้าบาติก อย่างง่ายอาจทำได้โดยการเขียนเทียนหรือพิมพ์เทียนแล้วจึงนำไปย้อมสีที่ต้องการ (Yan Yan Sunarya, 2016:1)

การทำผ้าบาติกของชาวอินโดนีเซียเป็นสื่อสัญลักษณ์และเป็นการหน้าที่ การทอผ้าจึงมีความหมาย

หรือลักษณะเฉพาะ ซึ่งการทำผ้าบาติกอินโดนีเซียเดิมนิยมทำในชนชั้นสูง หรือทำในเฉพาะราชสำนัก ต่อจากนั้นจึงเผยแพร่ในหมู่ชนทั่วไป ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าสามารถสื่อความหมายถึงสถานะและตำแหน่งของผู้สวมใส่ เช่น ลายUdan Iris เป็นลวดลายที่สงวนไว้สำหรับพระมหากษัตริย์หรือเชื้อพระวงศ์เท่านั้น ผ้าทอที่ใช้ในพิธีกรรมของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ชาวอินโดนีเซียใช้ผ้าทอกันมากในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าใส่รอง (ผ้านุ่งผู้หญิง) ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสำหรับห่มห่อและผูกเด็กเข้ากับตัว ผ้าคลุมผม ผ้ารัดเอว ถุงย่าม เป็นต้น

วัฒนธรรมการผลิตและการใช้ผ้าบาติก ปรากฏแพร่หลายอยู่ในบริเวณคาบสมุทรมลายู ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และภาคใต้ของประเทศไทย ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันของผู้คนในภูมิภาคนี้ เมื่อผ้าบาติกกลายเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ที่จำหน่ายเป็นสินค้าที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว คุณค่าเชิงวัฒนธรรมที่สอดแทรกลงไปบนผืนผ้ากลับค่อย ๆ เลือนหายไป

นอกจากนี้ผ้าบาติกยังนำมาซึ่งความขัดแย้งจากกรณีที่รัฐบาลมาเลเซียรณรงค์ให้ชาวมาเลเซียสวมใส่เสื้อผ้าที่ตัดเย็บจากผ้าบาติก ในปีพ.ศ.2543 โดยการรณรงค์ดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจให้ชาวอินโดนีเซียพร้อมกล่าวหาว่าชาวมาเลเซียพยายามที่จะขโมยสมบัติประจำชาติของอินโดนีเซีย รัฐบาลอินโดนีเซียได้ทำการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้องค์การสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ขึ้นทะเบียนผ้าบาติกอินโดนีเซียเป็นหนึ่งในมรดกโลก

ต่อมาในปี พ.ศ.2552 องค์การสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศให้ผ้าบาติกอินโดนีเซียเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ชาวอินโดนีเซียจึงรู้สึกเหมือนว่าศาลโลกได้ตัดสินให้พวกเขาเป็นเจ้าของผ้าบาติกแต่เพียงผู้เดียว ในขณะที่ชาวมาเลเซียรู้สึกที่ศาลตัดสินไม่ยุติธรรม เพราะมาเลเซียก็อ้างว่าเป็นเจ้าของผ้าบาติกเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามโดยหลักการแล้วยูเนสโกได้ประกาศให้ผ้าบาติกเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ไม่ได้เป็นสมบัติของประเทศใดประเทศหนึ่ง (อัมพวัน อยู่กระทุ่ม, 2560)

การศึกษาสื่อสัญลักษณ์ลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซียมิได้มุ่งตั้งคำถามถึงความสากลของผ้าแต่เป็นการอธิบายถึงความหมายทางประวัติศาสตร์ ลักษณะร่วมทางวัฒนธรรม หรือความเป็นมาความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดจากระบบคิดของคนชาวเพื่อจะทำให้เข้าใจความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องของลวดลายผ้าบาติกของกลุ่มคนในคาบสมุทรมลายู การศึกษานี้พยายามจะเข้าใจรูปภาพที่เป็นสื่อสัญลักษณ์ทางความคิดเพื่อที่จะได้เข้าใจระบบคิดของคนชาวที่ได้รับการผลิตซ้ำผ่านลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซีย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความหมายของสัญลักษณ์จากลวดลายบนผ้าบาติกในบริบททางวัฒนธรรมของชาวอินโดนีเซีย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อหาความหมายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนผืนผ้าบาติกในบริบททางวัฒนธรรมของชาวอินโดนีเซีย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นกลุ่มครูทัศนศิลป์ประเทศอินโดนีเซีย จำนวน 4 คน นักทำผ้าบาติกชาวเมืองมาลัง ประเทศอินโดนีเซีย จำนวน 3 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-structure interview) เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 เก็บรวบรวมข้อมูลหัตถภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดชิ้นงานผ้าที่ปรากฏในนิทรรศการหอศิลป์ บ้านจิมทอมป์สัน นิทรรศการ POLA-Patterns of Meaning (โพลาลวดลายแห่งความหมาย) เปิดมุมมองต่อประเทศอินโดนีเซีย กับหลากหลาย “สัญลักษณ์” บนผืนผ้าบาติก

4.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

4.3 การสังเกตและจดบันทึก (Interview Guide) โดยเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการควบคู่ไปกับการรวบรวมการเก็บข้อมูลในแต่ละส่วน เพื่อให้ได้แนวทางในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์จัดกลุ่มหมวดหมู่ (Typical Data) และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องสื่อสัญลักษณ์ลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซีย ผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

ความเป็นมาของผ้าบาติกอินโดนีเซีย

การทำผ้าบาติกมีกำเนิดจากที่ไหนดังเดิมยังไม่เป็นข้อยุติแต่สามารถตรวจสอบย้อนหลังไป 1,500 ปีพบว่าหลักฐานพบในอียิปต์และตะวันออกกลาง นอกจากนี้ยังพบหลักฐานว่ามีการทำบาติกในตุรกี อินเดีย ญี่ปุ่น และแอฟริกาตะวันตกแต่ศิลปะการทำผ้าบาติกมีพัฒนาการการทำผ้าและการใช้ผ้ามากที่สุดในอินโดนีเซียจนเป็นวิถีชีวิตของชาวอินโดนีเซีย

ศิลปะการทำผ้าบาติกเริ่มเป็นที่รู้จักในหมู่เกาะชาวประเทศอินโดนีเซียในศตวรรษที่ 4-5 แหล่งกำเนิดของผ้าบาติกมาจากไหนดังเดิมยังไม่เป็นที่ยุติ นักประวัติศาสตร์ G. P. Rouffaer คาดว่าการทำผ้าบาติกนี้ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย (Rouffaer, 1990) ผ่านพ่อค้าชาวอินเดียพร้อมกับวัฒนธรรมฮินดูที่เข้ามาและพัฒนาในหมู่เกาะชวา แต่อีกด้านหนึ่งนักวิชาการชาวดัตช์ J.L.A. Brandes และนักวิชาการชาวอินโดนีเซีย F.A. Sutjipto เชื่อว่าบาติกอินโดนีเซียเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอินโดนีเซียและยืนยันว่าศัพท์เฉพาะที่เรียกวิธีการและขั้นตอนในการทำผ้าบาติกเป็นศัพท์ภาษาอินโดนีเซีย

ศิลปะการทำผ้าบาติกในศตวรรษที่ 13 คงทำกันเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูงหรือทำเฉพาะในวังและถือว่าการทำ

ผ้าบาติกเป็นศิลปะในราชสำนัก โดยมีสตรีในราชสำนักเป็นผู้ผลิต ผ้าบาติกในยุคนี้เรียกว่า “ คราตอน ” (kraton) “ ผ้าคราตอน ” (kian kraton) ลักษณะเส้นใยหนาและหนักไม่เหมาะกับการเขียนเทียนระบายสี ภายหลังจึงได้มีการปรับปรุงให้ผ้ามีลักษณะอ่อนบางและเรียบ

เมื่อมีการติดต่อกับชาวฮอลแลนด์ช่วงปลายศตวรรษที่ 17 ได้มีการส่งผ้าลินินสีขาวจากต่างประเทศเข้ามานับเป็นความก้าวหน้าในการทำผ้าบาติกอีกก้าวหนึ่ง หลังสงครามโลกครั้งที่สองเมื่อผ้าบาติกได้รับความนิยมมากขึ้นการผูกขาดโดยครอบครัวสุลต่านก็สิ้นสุดลงศิลปะการทำผ้าบาติกจึงได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนโดยทั่วไป (A. HAAke.1968)

ชนิดของลวดลายบาติกอินโดนีเซีย

การจัดแบ่งชนิดของลวดลายบาติก นักวิชาการทางด้านผ้าอินโดนีเซียยังได้แบ่งชนิดของผ้าเพื่ออำนวยความสะดวกและการศึกษาได้ 4 ลักษณะดังนี้

1. แบ่งตามกรรมวิธีในการทำโดยแบ่งเป็นบาติกตุลิส บาติกจ๊ับ และบาติกพิมพ์ลาย

บาติกตุลิส (Batik Tulis) คำว่า “ Tulis ” มีความหมายว่า “ เขียน ” บาติกตุลิสคือบาติกที่ใช้วิธีการทำด้วยมือทั้งหมดโดยมีเครื่องมือที่เรียกว่า จันตัง (Tjanting) จุ่มเทียนวาดลวดลายลงบนผืนผ้า บาติกตุลิสมีเอกลักษณ์คือลวดลายและสีเส้นของบาติกจะสามารถเห็นได้ชัดเจนจากผ้าทั้งสองด้าน

บาติกจ๊ับ (Batik Cap) คำว่า “ Cap ” ที่แปลว่า “ ประทับ ” เป็นบาติกทำโดยการใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ จ๊ับ ” ซึ่งทำมาจากทองแดงจุ่มลงบนขี้ผึ้งร้อนแล้วประทับลงบนผืนผ้า ลวดลายของบาติกจ๊ับจะเห็นได้ชัดเจนเพียงหนึ่งด้านเท่านั้น

บาติกพิมพ์ลายหรือบาติกสกรีน (Batik Printing) คือบาติกที่ถูกทำโดยการสกรีนลายลงบนผืนผ้าด้วยเครื่องมือในการสกรีนลายทำให้ลวดลายและสีถูกทำเสร็จภายในครั้งเดียว หรือบางครั้งเรียกบาติกโรงงานซึ่งใช้เครื่องจักรในการพิมพ์ลาย

2. แบ่งตามกาลเวลาโดยแบ่งเป็นลวดลายคลาสสิกหรือลวดลายดั้งเดิมและลวดลายสมัยใหม่

บาติกดั้งเดิมหรือคลาสสิกคือบาติกที่ถูกผลิตตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของการผลิตผ้าบาติกในอินโดนีเซียโดยวิธีการผลิตยังคงเป็นการใช้การทำด้วยมือ โดยการวาดลวดลายลงบนผืนผ้าโดยอุปกรณ์ที่เรียกว่าจันตังและขี้ผึ้ง ความงามของบาติกคลาสสิกนั้นมีอยู่ 2 ประการนั่นคือความงามทางด้านลวดลายและความงามทางด้านความหมาย แต่ละลายของผ้าบาติกมีความหมายทางปรัชญาและศาสนา

บาติกสมัยใหม่คือบาติกที่เกิดขึ้นในยุคสมัยปัจจุบัน หรืออาจหมายถึงความถึงบาติกที่ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นในยุคปัจจุบันโดยเหล่าศิลปินบาติกหรือผู้ออกแบบบาติก โดยทั่วไปแล้วศิลปินบาติกหรือนักออกแบบบาติกสมัยใหม่ในการสร้างสรรค์บาติก ในช่วงแรกมีเป้าหมายเพื่อความพึงพอใจส่วนตัวในการแสดงออกทางด้านอารมณ์ ส่วนใหญ่ผลงานที่ออกมาเพียงเพื่อการประดับตามฝาผนังหรือเพื่อความสวยงามเท่านั้น ลวดลายบาติกสมัยใหม่นั้นมีอิสระมากขึ้นกว่าบาติกแบบดั้งเดิมไม่ได้อิงอยู่กับกฎเกณฑ์หรือการอ้างอิงในการผลิตบาติกอีกต่อไป

3. แบ่งตามรูปร่างและการจัดวางลวดลายโดยแบ่งออกเป็นลวดลายที่เป็นลายเรขาคณิตและไม่ใช้ลวดลายเลขาคณิต

ลาย Meru ลาย Gurda ลาย Sido mukti ถูกจัดอยู่ในกลุ่มลวดลายที่ไม่ใช่เรขาคณิตเนื่องจากลวดลายของของบาติกชนิดนี้ มีลายประดับตกแต่งที่มาจากธรรมชาติ และมีความหมายเชื่อมโยงกับความเชื่อของชาวชวา ภาพสัญลักษณ์จึงมีลักษณะเฉพาะ ส่วนบาติกลาย Cemukiran ลาย Kawung และลาย Parang นั้นถูกจัดอยู่ในกลุ่มลวดลายที่เป็นเรขาคณิต เนื่องจากลวดลายของบาติกกลุ่มนี้มีลักษณะเป็นรูปทรงเรขาคณิต อย่างเช่นสี่เหลี่ยม วงรี วงกลมและมีการจัดวางอย่างเป็นระเบียบได้สมมาตรทั่วทั้งผืน

4. แบ่งตามสถานที่เกิด ได้แก่ บาติกราชสำนักและบาติกริมชายฝั่ง

บาติกราชสำนักคือบาติกที่ถูกคิดค้นสร้างสรรค์ภายในราชสำนัก อีกทั้งยังมีพัฒนาการ และถูกใช้งานภายในราชสำนักอีกด้วย ลวดลายและการใช้งานของบาติกราชสำนักมักจะถูกกำหนดโดยระเบียบและ

กฎเกณฑ์ของราชสำนัก ส่วนบาติกกริมชายฝั่ง คือบาติกที่มีพัฒนาการและถูกสร้างสรรค์ภายนอกราชสำนัก บาติกกริมชายฝั่งคือบาติกที่ถูกผลิตขึ้นในพื้นที่ที่ติดกับชายทะเล โดยบาติกชนิดนี้ถูกผลิตโดยสามัญชนแต่ก็ยังคงได้รับอิทธิพลจากราชสำนักชาวเช่นกัน แต่ส่วนมากมักจะได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ต้นไม้ มากกว่าอิทธิพลของความเชื่อและศาสนา อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลจากการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวต่างชาติที่เข้ามาในหมู่เกาะชวาอีกด้วย บาติกกริมชายฝั่งจะมีลวดลายและสีสันที่สดใสกว่าบาติกแบบราชสำนัก

สื่อสัญลักษณ์ลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซีย

ผ้าบาติกอินโดนีเซียในปัจจุบันมีลวดลายบาติกกว่า 4000 ลวดลาย ที่ช่างแต่ละตระกูลได้รังสรรค์ขึ้นผ่านกระบวนการคิด กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซีย สามารถสื่อความหมายถ่ายทอดระบบคิดหรือกระบวนการทางความคิด ความเชื่อออกไปสู่สังคมได้ หรือกล่าวได้ว่าผ้าของอินโดนีเซียทุกผืนสามารถ “พูด” ได้หรือสื่อความหมายให้เป็นที่รับรู้ในสังคมได้ การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมนี้ได้สื่อสารผ่านลวดลายผ้า สีสันของผ้า หรือแม้แต่ชื่อเรียกผ้าบาติกอินโดนีเซียก็มีความหมายทางสังคมและวัฒนธรรม (Gittinger, 1989)

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยได้นำเอาลวดลายผ้าบาติกคลาสสิกที่สำคัญและเป็นลวดลายผ้าต้องห้ามที่มีระเบียบแบบแผนในการใช้ผ้า ซึ่งในการใช้ผ้าแต่ละลายนั้นมีความแตกต่างกันและสามารถสื่อถึงลำดับชั้นความสำคัญ และตำแหน่งหน้าที่ของผู้สวมใส่ โดยจะอธิบายความหมายที่แฝงอยู่ในผ้าบาติกลายคลาสสิกจำนวน 8 ลาย ได้แก่ ลาย parang ลาย Gurda ลาย Udan Liris ลาย Cemukiran ลาย Semen ลาย Meru ลาย Kawung ผ้าบาติกคลาสสิกเหล่านี้จะแสดงให้เห็นความหมาย ความเชื่อทางศาสนา กระบวนการความคิดของชาวชวาในอดีตซึ่งส่งผ่านลวดลายผ้า สีสันของผ้า ชื่อเรียกลวดลายผ้า ดังความหมายต่อไปนี้

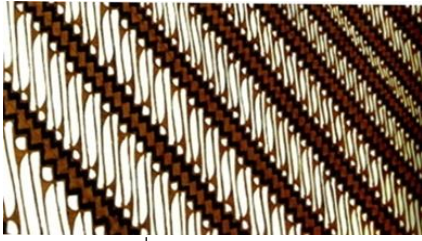
ความหมายผ้าบาติกลาย parang

คำว่า “Parang” ในภาษาชวาหมายถึงกริชกริมพลังอำนาจพิเศษที่ทำให้เจ้าของกลายเป็นผู้ชนะในการทำศึกเพื่อนำความโชคดีมาสู่ผู้ครอบครองและการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ ยิ่งลวดลายมีขนาดใหญ่เท่าไรยิ่งหมายถึงชนชั้นของผู้สวมใส่ที่สูงมากเท่านั้น

Parang ถือได้ว่าเป็นหนึ่งลวดลายศักดิ์สิทธิ์ของอินโดนีเซีย ขนาดของลวดลายสามารถบ่งบอกถึงตำแหน่งของผู้สวมใส่ ตัวอย่างเช่นเหล่าผู้สำเร็จราชการได้รับอนุญาตให้ใส่ลาย Parang ขนาด 4 เซนติเมตร บรรดาเหล่านางสนมของพระราชาสวมใส่ขนาด 8 เซนติเมตร บรรดาเจ้าหญิงและเจ้าชายได้รับอนุญาตให้ใส่ขนาด 10 เซนติเมตร ในขณะที่ราชา ราชนินี มกุฎราชกุมารสามารถสวมใส่ขนาดใดก็ได้ ลาย Parang เป็นที่นิยมสวมใส่โดยเหล่าทหารเนื่องจากลายนี้เป็นสัญลักษณ์ถึงความพยายามในการปกป้องอาณาจักรจากการคุกคามของเหล่าศัตรู Parang Barong คือลวดลายที่มีขนาดใหญ่ที่สุดที่อยู่ในกลุ่ม Parang ซึ่งลายเส้นสีขาวมีขนาดกว้างกว่า 15 ถึง 20 เซนติเมตร ลวดลาย Parang นี้ไม่นิยมใส่ในงานแต่งงานเนื่องจากความเชื่อที่ว่าจะเกิดความขัดแย้งภายในครอบครัว

ลาย Parang ได้มีการพัฒนาในตัวของมันเอง และได้กลายเป็นต้นแบบให้กับลวดลายอื่น ๆ อย่างเช่นลาย Parang rusak Parang barong และลาย Parang Kusuma เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของลาย Parang นี้พบว่า เส้นโค้งของลวดลายมักจะถูกตีความเหมือนกับพลังของคลื่นมหาสมุทรซึ่งเป็นศูนย์กลางของธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงพระราชูปถัมภ์ปกครองอาณาจักรองค์ประกอบการจัดวางเป็นเส้นเอียงเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจของพระราชาราช ความยิ่งใหญ่และการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วเพื่อหวังว่าผู้สวมใส่จะมีการเคลื่อนไหวและการตัดสินใจได้รวดเร็วฉับไว

เนื่องจากในสมัยโบราณอาณาจักรต่าง ๆ ยังคงมีการสู้รบกันอยู่ดังนั้นพระราชูปถัมภ์ปกครองอาณาจักรจึงต้องออกทำสงครามอยู่เสมอ การสวมใส่เครื่องแต่งกายที่มีลวดลายหรือความหมายที่ดีเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้สวมใส่ในการทำศึกสงคราม (Kerlogue, F., 2004)

รูปที่ 1 ลาย Parang Rusak

ความหมายผ้าบาติกลาย Gurda

ลาย Gurda เป็นลายที่มาจากความเชื่อในศาสนาฮินดู คำว่า Gurda มีรากศัพท์มาจากคำว่า Garuda หมายถึงชื่อของนกชนิดหนึ่งในเทพนิทานที่มีขนาดใหญ่หรือที่เรียกว่า “ครุฑ” ครุฑนั้นมีความสำคัญมากสำหรับคติความเชื่อของชาวชวา ลวดลาย Gurda นี้ประกอบด้วยปีกของครุฑ ปีกสองข้างเรียกว่า sawat, มีส่วนของตัวและหางครุฑอย่างสมบูรณ์ เป็นสัญลักษณ์ของความเข้มแข็ง ความแข็งแกร่ง

ตำนานเล่าว่าพญาครุฑได้สู้รบกับเหล่าเทพเจ้าในการสู้รบดังกล่าวนั้นเหล่าเทพเจ้าได้รับความพ่ายแพ้จนกระทั่งต้องไปขอความช่วยเหลือจากพระวิษณุ ในที่สุดครุฑได้พ่ายแพ้ต่อพระวิษณุ พระวิษณุจึงขอให้ครุฑเป็นพาหนะทรงกลับไปยังสวรรค์ ในคติของชาวชวาพระวิษณุ มักจะถูกขนานนามว่าเป็นพระอาทิตย์หรือเทพแห่งดวงอาทิตย์ ดังนั้นครุฑจึงได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของดวงอาทิตย์ด้วยเช่นกัน ถือว่าเป็นต้นกำเนิดของชีวิตในขณะเดียวกันครุฑยังถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของความแข็งแกร่งและเป็นที่ยึดมั่นว่าจะส่องแสงสว่างให้กับมวลมนุษย์

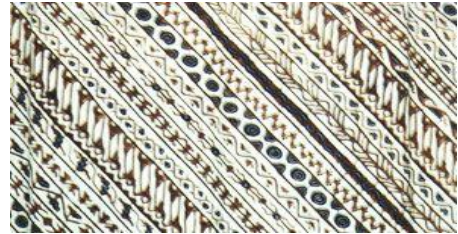

รูปที่ 2 ลาย sawat Gurda

ความหมายผ้าบาติกลาย Udan Liris

Udan Liris เป็นคำมาจากคำว่า Lereng แปลว่าสายฝน หรือ พายุ มีการจัดวางรูปแบบลวดลายใน

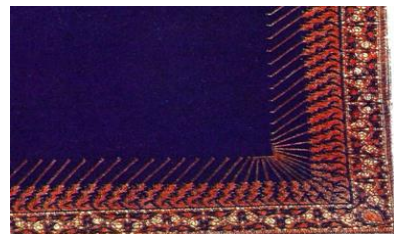
รูปทแยงมุมแถวที่ลาดเอียงอาจประกอบไปด้วย 5, 7, 9 หรือ 11 แถวโดยมีลวดลายที่แตกต่างกันซึ่งจะทำซ้ำบนพื้นผิวทั้งสองด้านของผ้า ลาย Udan Liris มีได้แก่ Udan rujak sente ลวดลายนี้จะมีพื้นหลังเป็นสีดำในขณะที่ udan liris จะมีพื้นหลังเป็นสีขาว ลายudan liris เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ความหวัง ความเจริญรุ่งเรือง ความกล้าหาญ และความมุ่งมั่นที่จะปกครองประเทศชาติ อีกความหมายหนึ่ง udan liris เป็นสัญลักษณ์ของความมุ่งมั่นและความกตัญญู นอกจากนี้ลวดลายนี้ยังมีความหมายถึงความอดทน ออกกำลังกาย ดำเนินชีวิตถึงแม้ชีวิตจะประสบกับอุปสรรค udan liris เป็นลวดลายที่สงวนไว้สำหรับพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์เท่านั้นถือเป็นลายบาติกต้องห้าม

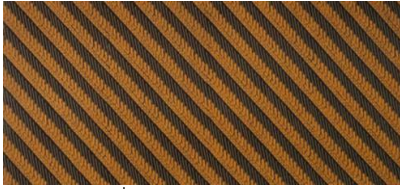
รูปที่ 3 ลาย Udan Liris

ความหมายผ้าบาติกลาย Cemukiran

Cemukiran ลวดลายนี้โดยปกติแล้วจะทำเป็นผ้าคาดศีรษะที่เรียกว่า Udheng ส่วนกลางจะเป็นผ้าสีพื้นเรียกว่า Modang และมีการตกแต่งด้วยลวดลายเปลวไฟ ซึ่งมีความหมายถึงอำนาจ cemukiran มีพื้นฐานจากดอกบัว เป็นลวดลายที่มีลักษณะเป็นเปลวไฟและแสงซึ่งหมายถึงองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตที่เป็นสัญลักษณ์ของความกล้าหาญ ความทะเยอทะยาน ความยิ่งใหญ่และความรุ่งเรือง

รูปที่ 4 ผ้าคาดศีรษะที่เรียกว่า Udheng

รูปที่ 5 ลาย Cemukiran

ความหมายผ้าบาติกลาย Semen

คำว่า “Semen” มีรากศัพท์จากคำว่า “Semi” ซึ่งมีความหมายว่าเติบโตหรืออกเงยนี้เป็นหนึ่งในลายที่ไม่ใช่รูปแบบเลขาคณิต เป็นลายที่ได้แรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ ตกแต่งด้วยลวดลายที่เป็นดอกไม้ ใบไม้ ภูเขา และสัตว์ต่างๆ ลาย Semen เป็นลายบาติกสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ใช้ในงานโอกาสพิเศษ เป็นลวดลายที่สะท้อนให้เห็นหลักธรรมในการปกครอง

ลาย Semen Rama มีความเชื่อมโยงอยู่กับเรื่อง รามเกียรติ์ (ต้นเค้ามาจากเรื่องรามายณะซึ่งเป็นนิทานที่แพร่หลายอยู่ทั่วไปในภูมิภาคเอเชียใต้ ต่อมาอารยธรรมอินเดียได้แพร่สู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ่อค้าชาวอินเดียได้นำวัฒนธรรมและศาสนาไปด้วย ทำให้รามายณะแพร่หลายไปทั่วภูมิภาค และได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของประเทศนั้นจนกลายเป็นวรรณคดีประจำชาติไป ดังปรากฏในหลายชาติ เช่น ลาว พม่า เขมร มาเลเซีย อินโดนีเซีย) เป็นลายที่หมายถึงความอุดมสมบูรณ์ บรรดาพืชพันธุ์บนยอดเขาพระสุเมรุ ซึ่งเชื่อว่าเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ลวดลาย Semen Rama นี้มีนัยยะที่แสดงออกถึงการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความมั่งคั่ง และจักรวาล

รูปที่ 6 ลาย Semen Rama

ความหมายผ้าบาติกลาย Meru

ลาย Meru เป็นบาติกที่จัดอยู่ในหมวดหมู่ที่ไม่ใช่ลายเรขาคณิต ลวดลายนี้มีพื้นหลังจากความเชื่อของชาวฮินดู คำว่า Meru มาจากคำว่า Mahameru

ซึ่งหมายถึงภูเขาศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อในศาสนาฮินดู ที่เป็นทิวเขาค้างคองเทพริมูรติ อันได้แก่ พระวิษณุ พระพรหม และพระศิวะ ที่ยอดเขาของ Mahameru นั้นมีน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า ตริตากามาตาลู Tirtakamadalū ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งกำเนิดของชีวิต ตามความเชื่อนี้ ชาวฮินดูอยาการตาได้สร้างสรรคลงบนลวดลายผ้าบาติกด้วยความเชื่อที่จะได้รับพรจากเทพริมูรติ ลาย Meru จึงถูกสวมใส่เพื่อที่ผู้สวมใส่จะได้รับความสุขและความเจริญลวดลาย Meru นั้นนอกจากจะถูกสร้างสรรคลงบนผ้าบาติกแล้วยังได้ถูกใช้เป็นลวดลายตกแต่งแก่เจ้าสาวในพิธีแต่งงานแบบฮินดูอีกด้วย (Hengky S H, 2014)

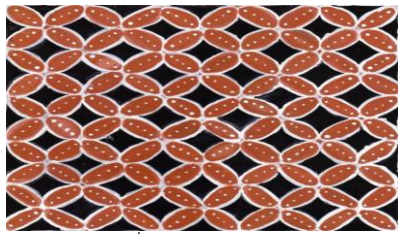
รูปที่ 7 ลาย Meru

ความหมายผ้าบาติกลาย Kawung

ลาย Kawung มีลักษณะเป็นรูปวงกลมหรือวงรีสีอันที่ล้อมรอบวงกลมเล็กๆตรงกลาง มีลักษณะคล้ายผลอินทผลัม เป็นลวดลายที่จัดอยู่ในกลุ่มลายเรขาคณิต บางครั้งลวดลายนี้ถูกตีความว่าเป็นสัญลักษณ์ของความสมดุล เสถียรภาพ และจินตนาการ อีกความหมายเป็นสัญลักษณ์ของลายดอกบัวที่มีกลีบดอกสีกลีบแยกออกจากกัน ในยุคคลาสสิกที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ-ฮินดู ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของการมีอายุยืนยาวและความบริสุทธิ์ โดยปกติแล้วลาย Kawung จะถูกตั้งชื่อตามขนาดและลักษณะของลวดลาย ตัวอย่างเช่น Kawung picis คือลาย Kawung ที่ตกแต่งโดยรูปทรงกลมขนาดเล็ก คำว่า “Picis” มีความหมายถึงสกุลเงินที่เป็นเหรียญขนาดเล็ก

ลาย Kawung โดยนัยยะหมายถึงความมีเมตตาของพระมหากษัตริย์ซึ่งเปรียบเสมือนจุดศูนย์กลางที่ถูกล้อมรอบโดยเหล่าประชาชน เปรียบเสมือนศูนย์กลางของการปกครอง ศูนย์กลางของความรู้ ศาสนา เศรษฐกิจ ศิลปะ และวัฒนธรรม ตามหลักการปกครองกษัตริย์

จะต้องปกป้องดูแลประชาชนให้อยู่ดีกินดี และยังหมายถึงสัญลักษณ์ของความยุติธรรมและสวัสดิภาพอีกด้วย (Michael Hann. (2013)

รูปที่ 8 ลาย Kawung

สรุปผลการวิจัย

ผ้าบาติกอินโดนีเซียเดิมสะท้อนให้เห็นการหน้าที่ของผู้หญิงในสังคมดั้งเดิม นอกจากนี้ลวดลายผ้ายังสามารถสื่อความหมายให้สังคมได้รับรู้ การแบ่งชนิดของผ้าบาติกอินโดนีเซียสามารถจัดกลุ่มออกมาเป็นการแบ่งตามช่วงเวลาที่เกิด อันได้แก่ บาติกดั้งเดิมหรือบาติกคลาสสิก และบาติกสมัยใหม่ รวมทั้งการแบ่งตามรูปทรงของลวดลายได้แก่ บาติกที่มีลวดลายแบบเรขาคณิต และบาติกที่มีลวดลายที่ไม่ใช่เรขาคณิต และการแบ่งตามสถานที่เกิด เช่นบาติกราชสำนักและบาติกชายฝั่ง เป็นต้น

ผ้าบาติกอินโดนีเซียในระยะเริ่มแรกมีการทำเฉพาะในราชสำนักอีกทั้งยังมีพัฒนาการ และถูกใช้งานภายในราชสำนัก จึงอาจเรียกอีกชื่อหนึ่งตามแหล่งกำเนิดคือบาติกราชสำนัก ลวดลาย สีเส้นของผ้าและการใช้งานของบาติกราชสำนักมักจะถูกกำหนดโดยระเบียบและกฎเกณฑ์ของราชสำนักจึงมีลวดลายผ้าที่มีรูปสัญลักษณ์ที่มีความหมายที่ซับซ้อน

สื่อสัญลักษณ์ลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซีย โดยเฉพาะลวดลายดั้งเดิมหรือบาติกลายคลาสสิกนั้นมีคุณค่าและความหมายแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ กระบวนการคิด การถ่ายทอดความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรมผ่านลวดลายผ้า สีเส้นของผ้า และชื่อที่เรียกลวดลายผ้าได้เป็นอย่างดี (Judi Achjadi.2010)

นอกจากนี้การที่เราจะเข้าใจสื่อความหมายของสัญลักษณ์ลวดลายผ้านั้นเราต้องทำความเข้าใจหรือมีความรู้ที่สำคัญ 3 ประการคือ ประการแรก

อภิปรายผล

ผ้าบาติกอินโดนีเซียสะท้อนให้เห็นการหน้าที่ของผู้หญิงในสังคมดั้งเดิม ชุดความคิดทางสังคมและวัฒนธรรม แนวการศึกษาผ้าที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับเพศสภาพ ความเชื่อ เช่น การศึกษาของ สุมาลัย โทมัส (2529) เรื่องผ้าและประเพณีการใช้ผ้าไทย สุรียา สมุทคุปต์ และคณะ (2537) ศึกษาเรื่อง แม่หญิงต้องต่ำหูก: พัฒนาการของกระบวนการทอผ้า นอกจากนี้ลวดลายผ้ายังสามารถสื่อความหมายให้สังคมได้รับรู้ ลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซียมีความหมายที่มีอิทธิพลต่อศาสนาและความเชื่อ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาผ้าในเชิงสัญลักษณ์ด้วยการหาความหมายที่ปรากฏในลวดลายผ้าในงานของ อ่ำไพ ดอเร (2536) ศึกษาเรื่องลายคนครึ่งกบและลายข้าวหลามตัด ในหนังสือผ้าอาเซียน มรดกทางวัฒนธรรมด้วยการเปรียบเทียบผ้าทอในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่ามีลวดลายที่มีลักษณะร่วมกันอยู่คือลายกบซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการเกิด และลายข้าวหลามตัดที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา นิกายมหายานที่เฟื่องฟูในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 12 ในงานของ ชลธิชา สัตยาวัฒนา (2536) ศึกษาเพื่อค้นหาความหมายของเทคนิคและลวดลายบนผืนผ้า เรื่องผ้า: กรณีผ้าเช่นศพนางพระยา (ในสุสานอัน หมายถึง 1 หม่าหวังตุย หูหนาน) ลวดลายผ้าเช่นศพนางพระยา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สะท้อนเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้นมีความสัมพันธ์กับผ้าของไทลื้อและจ้วง และ การศึกษาของ ชินดา ตั้งถาวรสิริกุล (2538) ที่ได้ศึกษาลวดลายผ้า : สื่อสัญลักษณ์ของลาวเวียง(จันทร์) กล่าวว่าการศึกษาความหมายของลวดลายผ้ามีทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม ในระดับปัจเจกนั้นมุ่งแสดงออกถึงคุณสมบัติของตนเองเป็นสำคัญ ส่วนระดับกลุ่มนั้นลวดลายผ้าเป็นการรวมกลุ่มทางสังคมโดยมุ่งแสดงความสมบูรณ์ทางสังคมอันเป็นอุดมคติหลักผ่านความหมายที่ฝังอยู่ในลวดลายที่เชื่อมโยงกับพิธีกรรมและความเชื่อ โดยเฉพาะลายนาค นาคเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายของลักษณะคู่ตรงข้ามโดยแทนทั้งดิน น้ำ ภูเขา เพื่อสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ที่เป็นสิ่งสำคัญของระบบการผลิตในสังคมกสิกรรม

การศึกษาที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์นั้นมักมีบริบทที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและศาสนาเป็นสำคัญและมีพลังสูง

ในการสร้างความประทับใจทางศาสนา ศาสนาในวัฒนธรรมต่าง ๆ สื่อสารโดยอาศัยสัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบเด่นซึ่งสามารถผนึกความหมายและความรู้สึกบางอย่างที่มีพลังโน้มน้าวชักจูงจิตใจจนได้ การศึกษาสัญลักษณ์ในยุคแรกจึงให้ความสำคัญกับพลังอำนาจที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกและความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในรูปความเชื่อ ดังเช่นนักมานุษยวิทยารุ่นคลาสสิก อีมิล เดอร์ไคล์ (Emile Durkheim) ได้แสดงทัศนะว่าศาสนาเป็นสิ่งสำนึกที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน พิธีกรรมและสัญลักษณ์เป็นสิ่งสำนึกนั้นแข็งแกร่งยิ่งขึ้น (ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, 2536: 5)

การศึกษาสัญลักษณ์ในช่วงหลังมิได้มุ่งหาความเป็นสากลของมนุษย์อีกต่อไปแต่มุ่งหาความหมายภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมภายในสังคมหนึ่งๆ ดังนั้นความเป็นสากลที่โบแอสมองผ่านศิลปะว่าเกิดขึ้นจากองค์ประกอบของเทคนิคในศิลปะได้ถูกนักมานุษยวิทยารุ่นหลังคือ โรเบิร์ต เลตัน (Robert Layton) ได้โต้แย้งความเป็นสากลของโบแอส เลตัน (Robert Layton) เสนอว่าการนิยามความงามความสุนทรีย์นั้น สังคมแต่ละสังคมมีการนิยามความงามที่แตกต่างกัน ศิลปะในสังคมก่อนอุตสาหกรรมที่ปรากฏบนวัตถุที่ใช้ในชีวิตประจำวันและพิธีกรรมมุ่งที่จะสื่อข้อมูลข่าวสารในเชิงสัญลักษณ์ เช่น รูปบูชาของชาวคาลาบาร์ในประเทศไนจีเรียตอนใต้หรือการประดับประดาร่างกายชาวเมารีเก็นที่เกาะนิวินีเป็นการสื่อสารข้อมูลที่มีความสำคัญในสังคม การตกแต่งร่างกายจะมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ในงานฉลองการแลกเปลี่ยน ผู้ชายเมารีเก็นจะแสดงตนเองผ่านสัญลักษณ์ เช่น การทาสีขาวเพื่อแสดงความหมายถึงสุขภาพและเสน่ห์ความดึงดูดใจ ในงานศพจะใช้สีขาวและซีดำหมายถึงการเจ็บป่วย ในยามสงครามจะทาสีร่างกายด้วยสีดำของถ่าน หรือ การเขียนร่างกายของชาว Yolngu ในงานเฉลิมฉลอง ซึ่งลวดลายเหล่านี้สื่อถึงบรรพบุรุษในโทเทม (Layton, 1991: 99-110)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
ลวดลายผ้าบาติกทำให้เราเข้าใจระบบคิดและกระบวนการคิดของคนในประเทศอินโดนีเซียซึ่งเป็น

ประเทศในภูมิภาคอาเซียนการศึกษาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านทำให้รู้ “เขา” รู้ “เรา” เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือแย้งซึ่งความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม

การศึกษาลวดลายผ้าบาติกอินโดนีเซียถือเป็นคลังความรู้ในการพัฒนาลวดลายผ้าเพื่อการตลาดในอนาคตของวงการผ้าบาติก

ข้อเสนอแนะสำหรับภาควิชาวิจัยครั้งต่อไป
ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบลวดลายผ้าบาติกในแหลมมลายูเพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างของลวดลายผ้าบาติกเพื่อศึกษากระบวนการคิดของผู้คนในภูมิภาคนี้

เอกสารอ้างอิง

- ดำรง ฐานดี.(2520). **มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชนิดา ตั้งถาวรสิริกุล. (2538). **ลวดลายผ้า : สื่อสัญลักษณ์ของลาวเวียง (จันท)**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชลธิชา สัตยวิวัฒนา. (2536). **แนวคิดการวิจัยเรื่องผ้า: กรณีผ้าเช่นศพนางพระยา(ในสุสานอันหมายเลข 1 หน้าห้วยตุง หุหนาน).** ใน **ผ้า: มรดกร่วมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล. (2536). **ภาษาของจิตรกรรมไทย:การศึกษารหัสของภาพและความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมของจิตรกรรมของพุทธศาสนาตันรันโกสินทร์**. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุมาลย์ โทมัส. (2529). **รายงานการวิจัยเรื่องผ้าและประเพณีการใช้ผ้าไทย**. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรียา สมุทคุปต์ และคณะ. (2537). **แม่หญิงต้องตำทุกพัฒนาการของกระบวนการทอผ้าและการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้าน**. นครราชสีมา : ห้องไทยศึกษานิตน์, สำนักวิชา

เทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
อัมพวัน อยู่กระทุ่ม. (2560). 'บาติก' อินโดนีเซีย มรดกทางวัฒนธรรมของ 'มนุษยชาติ' มติชน.วันที่ 13 ธันวาคม 2560
อำเภอ ดอเร. (2536).ลายคนครึ่งกบและลายข้าวหลามตัด. ใน **ผ้า: มรดกร่วมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.** สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

Yan Yan Sunarya. (2016). **Identity of Indonesian Textile Craft: Classic to Modern Batik.** Faculty of Visual Art and Design Bandung Institute of Technology.

A. Haake. (1989). The Role of Symmetry in Javanese batik patterns. **Computers Math. Applic.** Vol. 17, No. 4-6, pp. 815-826.

Judi Achjadi. (2010). **Adiwastra Nusantara: masterpieces of the islands.** Jakarta: Himpunan Wastraprema.

Gittinger, Mattiebelle. (1989). **To Speak with Cloth: Studies in Indonesian Textiles.** Los Angeles: Museum of Cultural History. University of California.

Hengky S H, (2014). Image Analysis: Performance Gaps of Batik Craft in Yogyakarta, Indonesia. **Business Management and Strategy.** Vol. 5, No. 2. Pp125-137.

Kerlogue, F., 2004. **The Book of Batik.** Archipelago Press. Singapore.

Rouffaer, G.P. & H.H. Juynbol. (1914). **De Batikkunst in Nederlandsch-Indië en haar Geschiedenis** Utrecht: A. Oosthoek.

Layton,R. (1991). **An Introduction to Theory in Anthropology 1st Edition.** United Kingdom: Cambridge University Press.

Michael Hann. (2013). **Symbol, Pattern and Symmetry: The Cultural Significance of Structure.** New York: Bloomsbury.